

la zona suïssa estan ben documentades sobretot en el bronze antic (2000-1600 aC) (David-Elbiali 2000, 159 i 161), com els exemplars localitzats a les tombes 1 i 3 de Petit-Chasseur (Sion, Valais). L'agulla de la tomba 3 estava sobre la meitat proximal de l'húmer i, per la posició en què es trobava, s'interpreta que servia per subjectar la part superior de les vestimentes dels difunts (Bocksberger 1978a, 115-149, fig. 24-26; Bocksberger 1978b, 41, pl. 36, núm. 515 i 42, núm. 6/524). A la mateixa zona suïssa, adscrites al mateix període i en contextos funeraris, se n'han localitzat a Collombey, Fully, Conthey i Champ-Plan (Bocksberger 1964, 25, fig. 11, núm. 23, 26, núm. 57, 24, núm. 31 i 4, 26, núm. 14 i 6, núm. 16; David-Elbiali 2000, 46-57), a la tomba 2 de la necròpolis de Le Lessus (Saint-Triphon, Vaud) (Bocksberger 1964, 25, fig. 11, Dd. Aa. 1991, 23; David-Elbiali 2000, 50), al jaciment de Wädenswil-Vorder Au (Zurich), en un nivell d'ocupació que es data a finals del segle XVII i inicis del XVI aC, juntament amb una agulla de cap anular (David-Elbiali i David 2009, 326), i a Montagny-les-Munts (Fribourg), atribuït al bronze mitjà-recent (Courtois 1960, fig. 14, núm. 2; David-Elbiali 2000, 48), entre d'altres.

A França s'han documentat agulles d'aquest tipus en un petit dipòsit de bronzes, aparegut al nivell D3 de la Grotte des Planches-près-Arbois (Jura); es tracta de tres exemplars que formen un conjunt

Les Corques (Albelda)

Al peu de l'escarpament occidental del tossal on s'ubica el poblat ibèric de les Corques, hi van aparèixer materials aqueològics que corresponien a un fons d'habitació de l'edat del bronze. Les coordenades UTM del jaciment són X: 289805.9 i Y: 4637494.1, amb una altitud de 378 m s. n. m.

S'hi arriba per la carretera local que surt del nord de la població d'Albelda; un cop passat el fossar, a uns 250 metres, a la dreta, trobem el tossal, al peu del qual s'em-

que es data al bronze final IIb de la zona (Barbier et al. 1981, 158-159); al dipòsit de Lullin-Bellevaux (Haute-Savoie), que es daten al bronze final I-II (Audouze i Courtois 1970, 32-37, pl. 11, fig. 279-280; Audouze 1976, 147), i a l'estació litoral de Châtillon (Chindrieux, Savoie), situada al llac de Bourget, adscrita al bronze final (Kerouanton 2002, 525-527, fig. 27, núm.15). Tot i que a França la majoria es localitzen principalment a la zona est, també estan presents en altres zones, com ara a Fort-Harrouard (Sorel-Mousel, Eure-et-Loir), on apareixen als nivells III i IV, que se situen en el bronze final IIb i IIIa (Mohen i Bailoud 1987, 64, pl. 17, fig. 28, 23, fig. 35, 38, fig. 13, 48, fig. 21, 58, fig. 43 i 72, fig. 3), i també a Essonne (Île-de-France), atribuïda al bronze final III (Mohen 1977, 161 i 179).

L'agulla de cap enrotllat i amb la meitat superior de la tija torçada de la cova del Moro d'Alins i la de la necròpolis del Pi de la Lliura, son les úniques documentades a la península Ibèrica, però en canvi trobem agulles molt similars en assentaments i sepultures de les zones orientals franceses i occidentals suïsses que se situen entre el bronze antic i recent, cronologia que en base a aquestes similituds que hem apuntat es pot atribuir al nostre exemplar; una cronologia que, com en els altres objectes, s'ajusta amb les datacions de radiocarboni, i que correspondria a la fase d'ús funerari de la cova.

plaçava el petit jaciment de l'edat del bronze (fig. 28), a uns 200 metres de la carretera.

Els materials arqueològics recuperats en aquest jaciment, que procedeixen de recollides superficials, no són massa abundants, es limiten a alguns fragments de ceràmica a mà, restes d'indústria lítica i fragments de la valva d'un motlle de fosa. Les restes d'indústria lítica es redueixen a un fragment de taló d'una destrat o martell en roca metamòrfica amb la superfície piquetejada.

Figura 28: Vista de les Corques (Albelda) des de l'oest

Entre els fragments ceràmics recollits, els que presenten formes i decoracions identificables no són massa nombrosos. El grup més gran està format per bols i tasses carenats, de mida petita, sense decoració, amb la superfície externa espatulada i la interna allisada, de colors grisos i negres. Un altre grup present és el de les tenalles de mida mitjana amb el coll lleugerament estrangulat, els llavis arrodonits, les superfícies externes i internes de color negre o marró, allisades o rugoses, amb un cordó aplicat de desenvolupament horitzontal situat al coll, decorat amb impressions digitals, o cordons amb impressions digitals formant garlandes. També hi trobem un fragment d'una olla de mida mitjana i perfil en S, amb el coll estrangulat, el llavi arrodonit, llisa, amb les superfícies interna i externa de color negre, la primera allisada i l'externa amb la meitat superior espatulada i la inferior rugosa. Altres dels perfils presents són els dels bols i tasses carenats amb carenes suaus, llisos i amb les superfícies externes i internes de color negre. I, finalment, cal esmentar un fragment d'ansa d'apèndix de botó cilíndric.

Els perfils dels fragments ceràmics recollits en el jaciment, tot i que no són massa representatius, ens el situen en un marc cronocultural centrat en el bronze mitjà o grup Segre-Cinca I, fases en què es produeix una intensificació en l'ocupació del territori dels cursos inferiors del Segre i Cinca (Sopena 1982, 526-541; Vázquez 1994 97-110).

Valva de motlle de probable fabricació de barretes

Es van localitzar quatre fragments d'una mateixa valva d'un motlle de fosa³⁰ bivalve de pedra sorrenca de gra fi (gres) de color marronós (fig. 29), que correspon a la tapadora, dels quals el de majors dimensions correspon a la part medial i proximal, o d'entrada de la colada a la cavitat, mentre que dos fragments de mida petita que s'han encaixat pertanyen a la part medial i terminal, i el darrer correspon a la part medial, la resta de fragments que manquen no es van poder localitzar, per la qual cosa desconeixem la longitud total de la valva. A partir dels fragments conservats es pot deduir que originalment es tractava d'una valva amb forma tronc piramidal, amb les cares de l'anvers

30 Peça dipositada al Museo de Huesca.

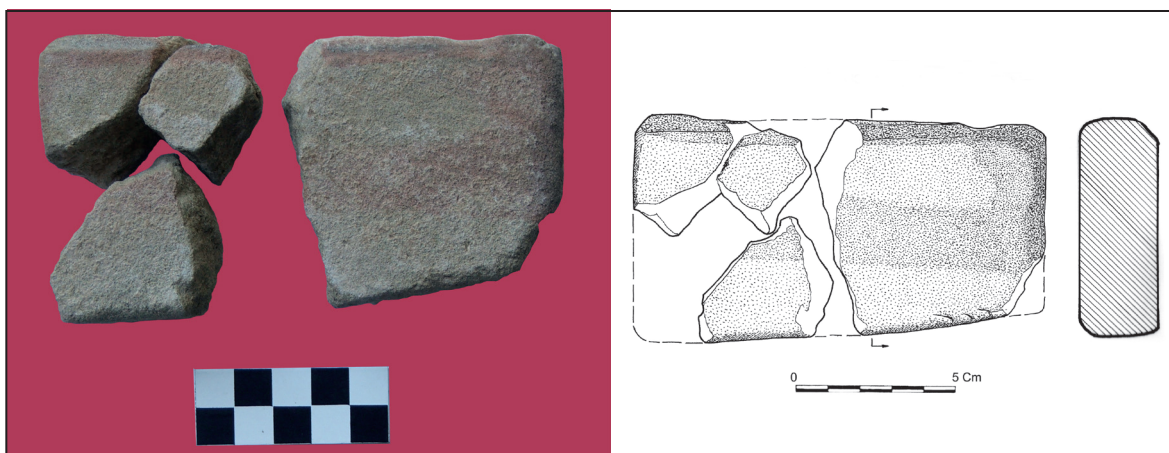

Figura 29: Fragments de valva tapadora (les Corques)

i el revers trapezials i les laterals rectangulars; té una amplada de 58,44 mm a la part proximal i 65,75 mm a la medial, i un gruix màxim de 26,40 mm a l'extrem proximal, 27,40 mm a la part medial i 28,07 mm a l'extrem distal. Les cares de l'anvers i el revers són planes i estan polides; les cares laterals són lleugerament convexes i també estan polides, però tenen incisions de l'eina de desbast, i la cara proximal té un petit escrostonament en un dels angles. A la part central de la cara de l'anvers, hi trobem, disposada de forma longitudinal, l'empremta rectangular de color rogenc, d'uns 20 mm d'amplada, d'un objecte indeterminat. Aquest senyal és una prova de l'impacte de les altes temperatures de la colada sobre la pedra i és l'empremta de l'objecte de la matriu de la valva oposada. Així mateix, el vèrtex d'un dels costats presenta l'aresta retallada longitudinalment, formant una cavitat lleugerament còncaua, amb el fons longitudinal ennegrit i els costats enrogits pels fums i el xoc tèrmic de la colada incandescent. Aquesta cavitat longitudinal sembla que podria haver correspost al costat de la matriu d'un objecte que, més tard, per causes indeterminades, s'hagués partit longitudinalment i la cara resultant de la fractura s'hagués polit per aprofitar una part de la valva que restava en bon estat. La part superior de la cara proximal, que correspon a l'entrada de la colada, presenta una franja de color negre que és el resultat de l'evacuació dels fums de la colada per l'embut d'entrada.

Aquesta valva tapadora amb l'empremta d'un objecte allargat podria correspondre a matrius de tires llargues i primes com les de la valva d'Olríols, abans descrita, que tindrien una amplada entre 16 i 19 mm i que, com hem dit, podrien correspondre a preformes en bronze que després s'utilitzarien per a la fabricació d'objectes mitjançant els processos que hem esmentat, tot i que també podrien servir per a la fabricació de lingots rectangulars. La troballa de fragments d'una tassa carenada amb una nansa d'apèndix de botó, així com la resta de fragments ceràmics localitzats juntament amb els fragments de la valva, situen el jaciment a nivell cronocultural entre el bronze mitjà i els inicis del bronze final, períodes en què la presència d'aquests tipus de vasos és habitual en els conjunts ceràmics.

De valves tapadora de motlles de fosa per a la producció de barretes rectangulars llargues i primes i d'una amplada similar a la de l'empremta de les Corques, se n'han documentat al Forat de la Tuta de Riner (Solsonès) (Serra Vilaró 1915-1920, 536, fig. 206; Serra Vilaró 1920, 36, lám. II, fig.8; Serra Vilaró 1924, 12, fig. 11; Soriano 2011, 39-41, fig. 3, núm. 3) i al jaciment de Pena IV (Gallart i Llussà 2010, fig. 13 i 14). De valves amb matrius d'objectes rectangulars allargats que es poden interpretar com a lingots, se n'han localitzat en jaciments pròxims situats a la vall del Segre, com ara al poblat de Colomina 2, on es va trobar una valva que en el seu dia va ser interpretada com d'una destrat

plana, però que per la forma de la matriu creiem que correspondria a una valva per a la fabricació de lingots (López et al. 2000, 261, fig. 5); a la Serra del Mirador de Gimennells (Segrià), un jaciment que se situa en el bronze final II (Díez-Coronel i González 1986-1989, 286 fig. 4, foto 4); a Mas del Mestre o Bassa del Xop (Soses, Segrià), on es va localitzar l'exemplar inèdit ja esmentat, que presenta la part terminal de dues matrius rectangulars amb els extrems arrodonits, i a l'assentament de la Punta de Corregó (La Portella, Segrià), on es va trobar un fragment de valva que se situa entre el bronze final I i II, segons els materials recollits en superfície (Rovira 2004, 261-262, fig. 3). Fora d'aquesta zona, en trobem a la zona llewantina de la península Ibèrica, com a la Fonteta (Guardamar de Segura, Alacant) jaciment que se situa cronològicament entre el segle VIII fins a la meitat del VI aC. (Renzi 2010), al poblat de l'edat de bronze d'El Castellar (Elx) i al poblat de Cap Prim (Xàbia) que se situa en el bronze final (Simón 1998, 57 i 124-125, fig. 31.5 i 73.1). Així mateix, un

fragment de valva amb les matrius de dues barretes rectangulars planes i les de dues agulles de cap circular es va localitzar en el jaciment de l'edat del bronze del Morenillo (Alcorisa, Baix Aragó, Terol) (Álvarez 1981, 48, lám. I, figura 2 i II, figura 2).

La presència de motlles d'aquests tipus en jaciments d'un abast cronològic tan ampli es deu al fet que, com ja hem dit, les barretes o lingots rectangulars tenen moltes possibilitats de transformació per a l'obtenció d'objectes a partir de tractaments mecànics i/o tèrmics. Així mateix, la forma d'aquests tipus de lingots, tal com assenyalava M. Renzi (2010, 141), seria més pràctica que la dels lingots planoconvexos durant els processos de fosa pels artesans metal·lúrgics dels petits llogarrets de l'edat del bronze de les valls del Segre-Cinca, ja que el tall en la barreta/lingot de les quantitats necessàries per a la fosa d'un objecte concret seria més fàcil i precisa, alhora que també serien més pràctics per a l'emmagatzematge i el transport.

Vallbona (Tamarit de Llitera)

És un jaciment en el qual avui dia no trobem materials visibles en superfície a causa de l'erosió i l'aplanament produïts a la vessant nord de la plataforma estructural en què es troba, així com de l'acció del pas constant de ramats de bestiar oví establats a l'altre costat del tossal.

La seva orientació és N-NE i es troba en la vessant de fort pendent del tossal on hi ha el vèrtex geodèsic de Vallbona, damunt un gran edifici d'aspecte defensiu. Les seves coordenades UTM són X: 282759.4 i Y: 4625905.7, a uns 210 m d'altitud, i pertany al terme municipal de Tamarit de Llitera, a uns 180 metres del barranc d'Olríols, poc abans del seu desguàs a la Clamor Salada, Amarga o Clamor d'Almacelles (fig. 30).

Els materials arqueològics recuperats en aquest jaciment procedeixen de recollides superficials; el conjunt està compost per alguns fragments de ceràmica a mà, indús-

tria lítica i fragments de bronzes informes. La indústria lítica està formada per dos percussors esfèrics amb la superfície piquetejada i dues dents de falç de sílex amb pàtina de cereal i el tall denticulat.

Els materials ceràmics recollits amb formes i decoracions identificables no són massa nombrosos i estan molt fragmentats. El conjunt està format per alguns fragments de tenalles ovoides o globulars de mides grans i mitjanes, amb el coll estrangulat i vores exvasades, amb els llavis arrodonits, les superfícies externes i internes de colors negre o marró, allisades o rugoses, amb un o més cordons aplicats de desenvolupament horitzontal situats al coll i a l'inici de l'espalla, o a la part externa del llavi, o a la vora, decorats principalment amb impressions digitals, però en algun cas també obliqües. També hi ha algun fragment ceràmic de tenalles de perfil troncocònic invertit, o lleugerament ovoides, de mida mitja-